

100 سؤال وجواب في العقيدة والمنهج بأدلتها من الكتاب والسنة من
الزيادات على كتاب التوحيد الذي هو حق الله على العبيد

عقيدته ومنهج

Aqeedah wa Manhaj

se mutaaleqa 100 aham (important) tareen sawaal wa jawaab aur
Quran wa Sunnat se unke dalaa'el. Woh izaafi masael jin ka kitabut
Tauheed me bayaan nahi huwa.

(ROMAN URDU NOTES)

اعداد وترتيب

ڈاکٹر محبوب احمد ابو عاصم

Prepared & Arranged By

Dr. Mahboob Ahmad Abu Aasim

Tauheed ki maani aur iski Fazeelat aur Ahmiyat

1. **Q:** Tauheed ki kya maani aur mafhoom hai?

A: Tauheed lugat (language) arab me “وَحَدَّ يُوَحِّدُ” “Wahhada-Yuwahhidu” fa’el ka masdar hai, jis ke maani kisi cheez ko ek aur yaktaa karna hai. Tauheed ki **Istalaahi Taareef:** Mukammal Emaan wa yakeen aur ikhlaas ke saath ek Allah ki ibaadat karna, aur isme kisi ko shareek na karna. Allah Ta’ala ko Uloohiyat, Ruboobiyat aur Asmaa wa Sifaat me yaktaa wa akela manna. Chunanche Tauheed is baat ka ilm hai ke Allah Subhaanahu wa Ta’ala ek hai, uski koi nazeer nahi, to jo koi bhi Allah ka ilm istaraah nahi rakhta yaa phir wo ise ‘Wahdahu-laa-shareek’ kaa wasf nahi deta to who Allah ko ek nahi maanta.

2. **Q:** Aqeedah tauheed ke duniyaa wa aakhirat ke kya faaede hai?

A: Is se duniyaa wa aakhirat me aman wa sukoon aur “Rushdo hidaayat”, aur aakhirat me hameshaa hamesh ki nemato bhari Jannat nasib hoti hai. Irshaad-e-Baari Ta’ala hai:

{ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ } ‘Hakeekat me aman unhi logo ke liye hai aur rahe rast (straight path) par wahi hai jo Imaan laye aur jinhone apne Imaan ko shirk se aaluda nahi kiya’ (Surah Ana’am: 82). Irshaad-e-Nabawi (ﷺ) hai:

{ وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا } ‘Aur bando ka haq Allah ke zimme ye hai ke who use azaab na de jo us ke saath kisi ko sahreek na kare’ (Bukhari, Muslim)

3. **Q:** Bando par sab se pehle konsi cheez waajib hai?

A: Bando par sab se pehle ye jaanna zaroori hai ke Allah ta’ala ne unhe kyu paida kiya? Aur unki taraf Rasool aur kitaabo ko kyu naazil kiya? Aur duniya wa aakhirat, Jannat wa Jahannam kyu paida ki. { وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ } ‘Aur maine Jinno aur Insaano ko isi liye paida kiya hai ke wo meri ibaadat kare’ (Surah Zaariyaat:56)

4. **Q:** Agar ghair muslim maidaan e jang me kalmaa tauheed ka iqraar karle to kya use qatal kiya jaa sakta hai?

A: Agar ghair muslim maidaan e jang me kalmaa tauheed padh le to use qatal nahi kiya jaa sakta hai:

عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: “بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْحُرَقَةِ، فَصَبَّحْنَا الْقَوْمَ، فَهَرَمْنَاهُمْ، وَلِحَقَّتْ أُنَا وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ رَجُلًا مِنْهُمْ، فَلَمَّا غَشِينَاهُ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ! فَكَفَّ الْأَنْصَارِيُّ، فَطَعَنَتْهُ بِرُمْحِي حَتَّى قَتَلْتُهُ فَوَقَعَ فِي نَفْسِي مِنْ ذَلِكَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا بَلَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [وفي رواية مسلم: فَذَكَرْتُهُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ] فَقَالَ: ((يَا أُسَامَةُ! أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؟!)) قُلْتُ: كَانَ مُتَعَوِّدًا [إِنَّمَا قَالَهَا خَوْفًا مِنَ السَّلَاحِ] [أَقَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَقَتَلْتَهُ؟! أَفَلَا شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ حَتَّى تَعْلَمَ أَقَالَهَا أَمْ لَا؟!]

‘Usaama bin Zayed (رضي الله عنه) farmate hai ke Rasool Allah (ﷺ) ne hame ‘Harqa’ qaum ki taraf bheja, hum ne subah ke waqt hamla aawar hokar unhe shikast di. Maine un me ek

aadmi par talwaar uthaayi to usne kalma padh liya, maine phir bhi usay qatal kar diya. Baad me mere dil me tashweesh (doubt) paida huwi to maine Nabi Akram (ﷺ) se is ka zikr kiya, to Aap (ﷺ) ne farmaya: Kiya tum ne use (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) kehne ke baad qatal kardiya? Maine arz kiya: Yaa Rasool Allah (ﷺ) us ne to talwaar se bachne ke liye kalma padha tha. Aap (ﷺ) ne farmaya: Kya tune uska dil cheer kar dekh liya tha ke tujhe maalum hogaya tha ke usne kalma kyu padha tha?... (Bukhari, Muslim)

5. **Q:** Ibaadat ki kya maani hai?

A: Lafz Ibaadat: Uboodiyat yaani bandagi se hai, aur ye aisa jam'e-tareen lafz hai jis me har tarah ke aise Zaahiri wa Baatini a'amaal wa aqwaal hai jin se Allah ta'ala khush hota hai aur pasand karta hai. Yaani bande ka Allah ke taabe' aur muti'a wa farmaa bardaar hojana, hatta ke uska har qawl wa fa'el Allah ki marzi ke mutbiq ho jaye.

6. **Q:** Ibaadat ki kitni shart hai?

A: Ibaadat ki teen sharte hai: (1) Sachcha Imaan aur khaalis aqeedah tauheed jisme kisi tarah se shirk ki milawat na ho (2) Ibaadat khuloos e niyat (pure intention) ke saath sirf Allah ke liye (3) Ibaadat Shariyat e Islaamiya (yaani Qura aur Sunnat) ke mutabiq ho, Irshaad e Baari Ta'ala hai: { فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا }

'Aur jo apne Rab se mulaqaat chahta hai use chaahiye ke (sunnat ke mutabik) nek amal kare aur apne Rab ki ibaadat me kisi ko shareek na kare'. (Surah Kahaf:110)

7. **Q:** Kisi bande ko apne Rab se muhabbat ki pehchaan kaise hosakti hai?

A: Uski pehchaan ye hai ke Allah Ta'ala jis cheez ko pasand kare banda bhi wahi cheez ko pasand kare, aur jis cheez ko Allah napasand kare banda bhi usa napasand kare. Allah ke ahkaamaat ki ta'ameel (abide by rules) kare, aur uske mana karda cheezo se parhez kare, Allah ke dosto se dosti sur dushmano se dushmani rakhe. Farman e Nabwi (ﷺ) hai:

(ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْدَفَ فِي النَّارِ)

(Jis shaks me teen cheeze paida hogayi us ne Imaan ki mithas (sweetness of Imaan) paali: Us ke liye Allah aur us ke Rasool ki mohabbat har cheez se badh kar ho, kisi shaks se mohabbat sirf Allah ki khatir kare, aur us ke liye kufr me lautnaa aise hi ho jaise ke aag me dala jana ho) (Sahi Bukhari)

8. **Q:** Allah Ta'ala ki pasand aur napasand ko maloom karne ka kya tareeqa hai?

A: Usay maloom karne ka tareeqa aasmaani wahi (revelations) ka ilm hai. Yaani Allah Rabbul Ezzat ne Rasool bheje aur un par kitaabe naazil farmayi, Un Rasool ki zabaano se aur naazil shuda kitaabo se Allah Ta'ala ne har wo cheez bayan kardi hai jise Allah chahta hai. Irshaad e Baari Ta'ala: (قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ)

'Aai mere Nabi (ﷺ) keh dijiye ke agar tum Allah se muhabbat rakhte hoto meri pairawi karo (aisa karne se) Allah tum se muhabbat karega, aur tumhare gunaah maaf farma dega. (Surah Aale Imraan:31)

9. **Q:** Allah Ta'ala ke ha konsa deen qaabil e qabool hai, jis ke siwaa koi dusra been qabool nahi?

A: Allah Ta'ala ke ha pasandeeda aur qaabil e qabool deen sirf aur sirf Islaam hai. Quran e kareem me kae mukamaat par is ka bayan farmaya gaya hai. Irshaad e Baari ta'ala:

{الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا}

(Aaj maine tumhare liye deen ko mukammal kar diya, aur tum par apnaa inaaam pura kar diya, aur tumhare liye deen e Islaam pasand kar liya) (Surah Maida:3) Mazeed Irshaad hai:

{إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ} (Beshak Allah ke ha deen sirf Islaam hai) (Surah Aale Imraan:19)

Aur doosre mazaahib ko nakaabil e qabool qaraar dete huwe farmaya:

{وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ} (Jo shaks Islaam ke siwa doosra deen apnayega to uskaa deen qabool na kiya jayega, aur wo aakhirat me nuksaan paane walo me hoga) (Surah Aale Imraan:85)

10. **Q:** Islaam ke kya maani hai?

A: Islaam ka maani ye hai ke Allah ko ek mante huwe us ki ita'at wa farmabardaari karna, us ke saamne jhuk jaana, apni har tarah ki khwaahishaat wa tamanna ko Allah ke hukm ke taabe kar dena, aur uske saath shirk karne se bachnaa. Isi haqeeqat ko Quran e Kareem me bayan karte huwe farmaya:

{وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ}

(Aur jo shakhs apne aap ko Allah Ta'ala ka farmabardaar bana de , aur wo nekokaar (pious) bhi ho to usne mazboot kade ko thaam liya) (Surah Luqmaan: 22)

11. **Q:** Deen e Islaam ke kitne darje hai?

A: Deen e Islaam ke teen darje hai: (1) Islaam (Ita'at qabool kar lena) (2) Imaan (Dil ki gahrayi se Islaam par amal paira hona) (3) Ahsaan (Sidq-e-Dil (from the bottom of heart) se Allah Ta'ala ka mushahida, warna uska muraqaba karte huwe uski ibaadat karna) aur jab in teeno me se kisi ek ka zikr hota hai to dusre darje bhi us me shaamil hote hai, aur yeh teeno alfaaz ek dusre ki jagah istemaal hote hai jaisa ke Nabi e Kareem (ﷺ) se puchhaa gaya:

أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ (konsaa Islaam behtar hai? To Aap (ﷺ) ne farmaya: 'الإيمان بالله' Allah par Imaan lana'. (Musnade Ahmed 114/4)

12. **Q:** Islaam ke arkaan kya kya hai?

A: Islaam ke paanch arkaan hai:

(بَيِّئِ الْإِسْلَامَ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةٍ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ)

(1) Gawaahi dena ke Allah ke siwa koi ibaadat ke layak nahi aur Muhammad (ﷺ) us ke Rasool hai (2) Namaaz qayam karna (3) Zakaat adaa karna (4) Ramzan ke roze rakhna (5) Aur Baitullah ka Hajj karna.

(In paancho arkaan ke tafseelat darj zel hai):

13. **Q:** Deen me Tauheed aur Risaalat ki gawaahi ka kya muqaam hai?

A: In dono shahaadato ke bagair koi deen me dakhil nahi ho sakta:

{ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ } (Momin to wahi hai jo Allah par aur uske Rasool par Imaan laye'. (Surah Noor:62) Aur Rasool e Kareem (ﷺ) ka farmaan hai: (أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ) (Mujhe hukm diya gaya hai ke logo se us waqt tak jung karu jab tak wo ye gawaahi na de ke Allah se siwa koi Ma'abood e barhaq nahi aur Muhammad (ﷺ) Allah ke bande aur Rasool hai)

14. **Q:** لا إله إلا الله (Laa ilaaha illallaah) ki gawaahi dene ka kya hukum aur uski kya daleel hai?

A: لا إله إلا الله (Laa ilaaha illallaah) ka zabaan se iqraar karna zaroori hai. Jaisa ke irshaad hai: شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ (Allah Ta'ala, farishte aur ahle ilm is baat ki gawaahi dete hai ke us ke siwa koi ma'abood e barhaq nahi) (Surah Aale Imran:18) aur jo shakhs istita'at hone baawajud zabaan se shahaadatain ka iqraar nahi karta wo musalman nahi.

15. **Q:** (لا إله إلا الله) (La ilaaha illallah) ka kya maani hai?

A: Yeh kalmaa nafi (reject) aur asbaat (accept) par mushtamil hai, chunanche (لا إله) me Allah ke siwa har ma'abood ki nafi wa inkaar hai, yaani uske siwa koi ibaadat ke layaq nahi. Aur (إلا الله) me bandagi aur ibaadat ka haq sirf ek Allah ke liye saabit karna hai. Is haqeeqat ko Quran e kareem me kayee jagho par bayaan kiya gaya hai, jaisa ke farmaan hai:

{ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ}

(Yeh isliye ke Allah hi barhaq hai, aur jis cheez ko kaafir Allah ke siwa pukarte hai who baatil hai) (Surah Hajj:62). Mazeed Irshaad hai:

{فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا}

(pas jo taghoot ka inkaar karke ek Allah par Imaan laya yakeenan usne mazboot kade ko mazbooti se thaam liya.(Surah Baqra: 256)

16. **Q:** (لا إله إلا الله) ki saat sharte kya hai? Har shart ki ek daleel bayaan kare:

A: (1) {فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ} (Jaan lo ke Allah Ta'ala hi ma'abood e barhaq hai) (Surah Muhammad:19). **(2)** Us par dil se puri tarah yaqeen rakhna, Daleel: {إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا} (Momin to wo hai jo Allah aur uske Rasool par Imaan laye phir shak me na pade) (Surah Hujarat:15). **(3)** Is kalme ke taqaaze pure karna aur uske maani par amal paira hona, Daleel:

{وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى}

(Aur jo shakhs khud ko Allah ka farmaa-bardaar banale aur wo nekokaar bhi ho to usne mazboot kada pakad liyaa' (Surah Luqmaan:22) **(4)** Is kalme ke mutalbe qabool (tasleem) karna, Daleel: {إِنَّمَا كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يُسْتَكْبِرُونَ} (Un kaa haal yeh thaa ke jab unhe kaha jaata ke Allah ke siwa koi ma'abood nahi to takabbur karte) (Surah Saffat:35) **(5)** Is kalme par mukhlis hokar chalna, Daleel: {فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ} (Yaad rakho ke khaalis Ibaadat Allah hi ke liye) (Surah Zumar:2) **(6)** Is kalme ko dil ki gehraae se sach jaanna, Daleel:

{أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ. وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ}

(Kya logo ne ye gumaan karliyaa hai ke unke sirf is daawe par ke hum Imaan laye hai baghair aazmaaish ke chod diye jayenge? Un se pehle logo ko bhi hum ne aazmaaya tha, yakinan Allah Ta'ala unhe bhi jaan lega jo sach kehte hai aur unhe bhi ma'alum kar lega jo jhoote hai' **(7)** Is kalme ki bunyaad par muhabbat, dosti aur dushmani rakhna. Daleel: {إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا} (Tumhare dost to Allah, uskaa Rasool aur Imaan wale hi hai) (Surah Maida:55). Mazeed Irshaad hai: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ} (Aae Imaan walo yahood aur nasara ko dost mat banao' (Surah Maida:51)

17. **Q:** {شَهَادَةُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ} ki kyaa maani hai?

A: Dil ki gahraayi aur pure azam ke saath is baat ki tasdeeq aur iqraar karna ke Muhammad (ﷺ) Allah ke bande hai aur tamaam jinno aur insaano ki taraf Allah ke Rasool hai, Aap (ﷺ) ki batayi huwi tamaam bato ki tasdeeq karna, aur Aap (ﷺ) ke ahkaam par amal karna aur mana karda cheezo se baaz rahna aur Aap (ﷺ) ki sunnat ki ittiba'a karna: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا. وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا} (Ai Nabi (ﷺ): Hum ne aap ko bataur gawah, khushkhabri denewala, darane wala aur Allah ki taraf daawat denewala roshan chiraagh banakar bheja hai) (Surah AL Ahzaab:45-46)

18. {شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ} ki wahi saat (7) sharte hai jo {شَهَادَةُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ} ki hai.

19. **Q:** Namaaz aur Zakaat ki rukniyat ki kya daleel hai?

A: Allah ta'ala ka farmaan hai:

{وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ}

(Aur unhe yahi hukm diyaa gaya thaa ke ikhlaas ke saath yeksu hokar Allah ki ibaadat kare aur namaaz qayam kare aur zakaat adaa kare) (Surah Bayyinah:5)

20. **Q:** Roze ki rukniyat ki kya daleel hai?

A: Allah ta'ala ka farmaan: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ } 'Ai Imaan walo tum par roze farz kiye gaye hai) (Surah Baqrah:183). Mazeed irshaad hai: { فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ } (Jo koi tum me se is mahine ko pale to iske roze rakhe)

21. **Q:** Hajj ki rukniyat ki kya daleel hai?

A: Allah ta'ala ka irshaad hai: { وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا } (Aur logo par Allah ke liye Baitullah ka hajj karna farz hai, jo shakhs uske ghar tak jaane ki istata'at (ability) rakhe' (Surah Aale Imran:97)

22. **Q:** Arkaan e Islaam me se kisi rukn ka inkaar karne ka kya hukm hai?

A: In me se kisi rukn ka inkaar yaa is ki farziyat tasleem na karna kufr hai, kyu ke aisa karna Quran wa sunnat ko jhutlana hai, jabke Quran wa sunnat ki beshumaar daleelo me inhe farz qaraar diya gaya hai.

23. **Q:** In arkaan ka iqraar karne ke saath saath susti ghaflat ki wajah se un par amal na karne ka kya hukm hai?

A: Arkaan e Islaam me se shahaadatain aur namaaz par amal kiye baghair koi musalmaan nahi rahta, jaisa ke Allah ta'ala ka farmaan hai: { وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ } (Aur unhe yahi hukm diya gaya tha ke ikhlaas ke saath yeksu hokar Allah ki ibaadat kare) Aur namaaz ke baare me farmaya: { فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ } (Agar (ye kaafir) tauba karke namaaz qayam kare aur zakaat de to unkaa raasta chod do) (Surah Tauba:5). Nabi e Kareem (ﷺ) ka farmaan hai: { إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكَفْرِ الصَّلَاةَ } (Muslim) (Kisi shakhs aur kufr wa shirk ke darmiyaan namaaz hai) (yaani namaaz na padhne wala kaafir wa mushrik hai) (Sahi Muslim) (Sunan Tirmizi (2667) ki sahi hadees me Shaqeeq bin Abdullah farmate hai ke sahaaba karaam ke nazdeek islaam ke a'amal me se agar kisi cheez ka chod dena kufr hai to who namaaz hai) Chunanche namaaz na padhne wale ko tauba karwayi jaye, agar tauba karke namaaz qayam karle to thik warna usay qatal kiya jaye, aur zakat ke hawaale se ye hai ke agar mana'een zakaat (zakat se inkaar karne wale) taqatwar jamaat hai to us se jihaad kiya jayega, lekin agar aisa nahi hai to us se zabardasti zakat wasool ki jayegi. Roza chodne aur Hajj na karne wale ke baare me ahadees me koi sazaa muqarrar nahi, lekin in arkaan ko chodna sakht gunah hai aur saza ka mawjib (haqdaar) hai.

24. **Q:** Imaan kya hai?

A: Iman zuban ke qaul, dil ki tasdeeq aur aa'za ke amal ka naam hai, jo ita'at wa farmaa-bardari se ziyada aur gunah wa nafarmani se kam hota hai.

25. **Q:** Imaan ke qaul wa amal hone ki kya daleel hai?

Is ki daleel Nabi Akram ﷺ ka ye farman hai:(

الإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ (Imaan ke 70 se ziyada darje hain, sub se ouncha darja لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kahna hai, aur sab se kam darja: raaste se takleef-dah cheez ko door kar dena hai (Sahih Muslim)

26. **Q:** Imaan ke zyada aur kam hone ki kya daleel hai?

A: Is mauzu par kayi daleele hain, jaisa ke irshad hai: { لِيَزِدُوا إِيمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ } (Taa-ke un ka Iman pehle Iman ke saath aur badh jaye) (Surah Al-Fath:4) Mazeed irshad hai: { وَزِدْنَاهُمْ هُدًى } (Aur hum ne un ko aur ziyada hidayat di) (Surah Al Kahf :13)

27. **Q:** Imaan ke kitne arkaan hain?

A: Imaan ke 6 arkaan hain , jin ka Rasool Akram ﷺ ne hadees Jibreel me zikr farmaya hai:{ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ (Muslim) (ke tum Allah par, us ke Farishto par , us ki Kitabo par , us ke Rasoolo par, Roz-e-Qayamat par aur achchi buri taqdeer par imaan lao)

28. **Q:** Allah par Imaan ka kya ma'ana hai?

A: Allah par Imaan me 4 cheze shamil hain : **(1)** sidq e dil se is baat ki tasdeeq karna ke Allah Ta'ala azal se hai aur abad tak mawjood hai , hamesha zinda qayim wa dayim hai **(2)** Tauheed e Uluhiyat **(3)** Tauheed e Ruboobiyat **(4)** Tauheed e Asmaa wa Sifaat (Tauheed ki in teeno qismo) par Imaan lana.

29. **Q:** Tauheed ki kitni qisme hain?

A: Tauheed ki 3 qisme hain: **(1)** Tauheed e Ruboobiyat **(2)** Tauheed e Uluhiyat **(3)** Tauheede Asma wa Sifaat, in teeno aqsaam ke bare ma Irshad e Baari Ta'la hai: { رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا } (Surah Maryam :65) (Aasmano, zameeno aur jo kuch is ke darmiyan hai sab ka Rab wahi hai, to usi ki ibaadat karo, aur us ki ibaadat par jame raho, kya us ka hum-naam kisi dusre ko bhi jante ho)

30. **Q:** Tauheed e Uluhiyat kya hai?

A: Ise tauheed e ibaadat bhi kahte hai, yaani tamam qauli ,fa'eli, zahiri , baatani ibaadat ka sirf Allah Ta'la hi ko haqdar qarar dena, aur is ke siwa dusro ki ibaadat ka inkar karna , jaisa ke farman hai:{ وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا } (Ek Allah ki ibaadat karo aur us ke saath kisi ko shareek na karo) (Surah An Nisa:36)

31. **Q:** Tauheed e Ruboobiyat kya hai?

A: Sidq e dil se is baat ka iqraar karna ke: Allah Ta'ala hi kaayenat ki har cheez ka Khaaliq , Maalik , Raziq aur Mudabbir hai. Jis me is ka koi shareek, hum-sar aur madadgar nahi, الحمد لله رب العالمين, mazed irshad hai: { اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ } (Allah hi wo zaat hai jis ne tumhe paida kya , phir tumhe rozi muhaiya ki, phir tumhein marega, phir tumhe zinda karega) (Surah Rum: 40)

32. **Q:** Tauheed e Asmaa wa Sifaat kya hai?

A: Allah Ta'ala ne apni kitaab aur Nabi Kareem ﷺ ki sunnat e mutahara ma Allah Ta'ala ke jin Asmaa e husna wa sifaat e Aaliya ka bayaan farmaya hai , un Asmaa wa sifaat par baghair : **Ta'teel , Tahreef, Tashbeeh ,Takyeeef** ke imaan lana. Allah Ta'ala ka irshad hai:

{ وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ }

(Aur Allah Ta'ala ke sab achche naam hain , to us ko in naamo se pukaro , jo log us ke naamo me kaji ikhtiyar karte hain un ko chhod do) (Surah A'araf: 180) , Mazed farman hai: {

{ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ } Us (ALLAH) jaisi koi cheez nahi aur wo sunne dekhne wala hai) (Surah Shura:11)

33. **Q:** Tauheed ki zid (opposite) kya hai?

A: Tauheed ki zid (opposite) shirk hai, jis ki 2 kisme hain:

(1) Shirk e Akbar : Jab banda kisi bande ko Allah Rabbul Aalameen ke barabar qarar de, us se khauf wa umeed rakhe, mushkil kushai aur hajat rawai me us ko pukare, ya kisi tarah se bhi us ki ibaadat kare to tauheed e uluhiyat me shirk ka murtakib hoga, aur jab wo ghairullah ko nafa wa nuqsan ka malik samjhe, data wa ganj bakhsh qaraar de, usay mukhtar e kul khayaal kare, aur usay maut wa hayaat jaise ruboobiyat ke akhtiyar de to wo tauheed e ruboobiyat me shirk ka murtakib hoga, irshad e Baari Ta'ala hai:

{ وَإِنْ يَمَسُّكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ } (Surah Yunus:107) (Aur

agar Allah Ta'ala tumhe koi takleef pohncaye to us ke siwa koi door karne wala nahi , aur agar tum se bhalai chahe to us ke fazl wa karam ko koi rokne wala nahi) aur jab banda ilm e ghaib jaisi Allah ki sifaat wa afa'al (names & attributes) ma ghairullah ko shareek kar de to wo tauheed e Asmaa wa sifaat ma shirk ka murtakib hoga , Allah Ta'ala ka farman hai: { قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ } (Kah dijiye ke aasmaan wa zameen me Allah ke siwa koi ghaib ka ilm nahi rakhta) (Surah Namal:64). Shirk e Akbar aisa amal hai jis ke karne se banda Islaam se kharij ho jata hai, aur agar tawba kiye baghair mar gaya to hamesha ke liye jahannam raseed hoga.

{ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ } (Surah Maida:72), Mazeed ye ke shirk akbar se insaan ke tamaam amal barbaad ho jate hain:

{ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } (Surah An'am:88) (Aur agar wo shirk karte to un ke tamaam kiye huwe amal barbad ho jate)

(2) Shirk ki dusri qism: Shirk e Asghar hai, aur wo ye ke Allah Ta'ala ke liye kiye jaane wale amal me dusro ko shareek kar dena, jaisa ke riyakari hai, irshad e Baari Ta'ala hai:

{ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا } (Surah Kahaf:110) (Jo shakhs apne rab se milne ka yaqeen rakhta ho usay nek amal karna chahiye, aur apne rab ki ibaadat me kisi ko shareek na kare), mazeed Rasool Allah ﷺ ka farman hai:

{ إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكَ الْأَصْغَرَ } (Mai tumhare mutalliq sab se ziyada jis cheez se darta hu wo shirk e asghar hai) isi tarha shirk e asghar me ghairullah ki qasm khana wagaira bhi hai. Shirk e asghar se banda islaam se kharij nahi hota , lekin jis amal me shirk aajaye wo barbad ho jata hai.

34. Q: Kya hum apni taraf se Allah ke naam wa sifaat muqarrar kar sakte hai?

A: Allah ke naam tauqifi hain, yani wo Allah ki taraf se muta'ain karda hain, hume apni taraf se us ko koi naam dene ki ijaazat nahi, lihaza Allah ki kisi sifat se us ka naam akhaz nahi kiya ja sakta, usi tarha Allah ke har fa'el me se Allah ki sifat akhaz nahi ki ja sakti, jaisa ke farman hai: { يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ } (Wo (munafiq) Allah ko dhoka dete hain, aur wo (Allah) un ko dhoka deta hai) Lihaza hum ye nahi keh sakte ke Allah dhoka dene wala hai (na'oozu billah)

35. Q: Allah Ta'ala ke arsh par hone ki kya daleel hai?

A: Quran wa sunnat me is ki bahot daleele hain, jaisa ke irshad hai: { الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى } (Rahman (ALLAH) ne arsh par qaraar pakda hai) , mazeed hadees me hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: { وَالْعَرْشُ فَوْقَ ذَلِكَ، وَاللَّهُ فَوْقَ الْعَرْشِ } (Arsh is (asmano) se uper hai, aur ALLAH Ta'ala arsh par hai)

36. Q: Allah Ta'ala ka hamare sath hone ka kya maani hai?

A: Allah Ta'ala apne ilm wa qudrat aur madad wa nusrat , sam'a wa basr ke lihaz se humare saath hai. Hame sunta hai aur dekhta bhi hai. Jaisa ke Allah Ta'ala ne Moosa aur Haroon alaihimassaalaam ko farmaya: { قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى } (Surah Taha:46) (Kaha: daro mat mai tumhare sath hu, sab kuch sun raha hu aur dekh raha hu)

37. Q: Hadith ma hai: { إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا، مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ } to kya ALLAH ke sirf 99 naam hain?

A: Allah Ta'ala ke beshumar naam hain jinhe Allah hi janta hai , Jaisa ke hadith me hai:

أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ، أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي

(Ai ALLAH : ma tujh se tere har us naam ke waaste se sawaal karta hu jo tera hai, jis se tune apna naam rakha hai, ya tu ne apni kisi kitaab ma nazil kiya hai, ya kisi makhlooq ko sikhaya, ya apne ilm e ghaib me apne paas rakha, ke tu Quraan Kareem ko mere dil ki bahar bana de) chunache hadees ka mani ye hai ke Allah ke namo me se 99 namo ko "Ahsaa" (Shumar) kiya.

38. Q: Hadees me lafz "Ahsaaha" ka kya maani hai?

A: Lafz Ahsaaha agarche lafzi maani (in ko shumaar kiya) hai, lekin yaha is lafz ma kayi cheeze shaamil hai: **(1)** Allah ta'ala ke in naamo ko yaad karna **(2)** In par imaan lana **(3)** Allah ke in naamo ke maani maloom karna **(4)** In naamo se ALLAH ka zikr karna aur usay pukarna **(5)** In naamo ke maani ke taqaze pure karna.

39. Q: ALLAH Ta'ala ke Asmaa me ilhaad kya hai?

A: Allah ke Asmaa me ilhaad ki kayi surate hain: **(1)** Mushriko ki taraha ALLAH ke naam buto (idols) ke rakh dena Jaisa ke Allah se laot , Aziz se uzza waghaira **(2)** Allah Ta'ala ke in naamo ka inkaar karna **(3)** Naamo ka to iqraar karna lekin us me paayi jane wali sifit ka inkaar karna maslan (example) : Rahman bila rahmat, Qadeer bila qudrat , **(4)** Naamo ka iqraar karne ke bawajood un me sifit ke maani badal dena, jaisa ke 'wajh' (chehra) ka maani razaa mandi se karna **(5)** ALLAH ki sifit ko makhlooqat ki sifit se tashbeeh dena. **(6)** in sifit ki kaifiyat bayaan karna.

40. Q: Kya Tauheed ki teeno (3) aqsam (Ruboobiyat , Uluhiyat , Asmaa wa Sifaat) ba-ham lazim wa malzoom hain ?

A: Tauheed ki tino 3 qisme apas me is tarah se murtabit aur lazim wa malzoom hain ke kisi ek qism me shirk karne se tamaam aqsam me shirk hoga jaisa ke ghairullah se dua karna, ye Tauheed e Uluhiyat me shirk hai kyu ke dua ibadat hai jo sirf ALLAH ka haq hai, aur Tauheed e Ruboobiyat me is lihaz se shirk hai ke dua karne wale ne ghairullah ko is cheez ka maalik qaraar diya jo wo us se mang raha hai, aur Tauheed Asmaa wa sifaat me shirk is lihaz se hai us ka usay pukaarne ka taqaza ye hai ke wo door wa nazdeek se sunta hai aur us ki hajat ko janta hai, aur balke us ki madad karne par bhi qadir hai.

41. Q: Farishto par imaan lane ki Kitaab wa Sunnat se kya daleel hai?

A: Quran wa Sunnat me is ke bhi bahot dalaal hain, Jaisa ke irshad e Baari Ta'ala hai:

{وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ} (Aur farishte apne Rab ki tareef ke saath us ki tasbeeh bayan karte hain, aur ahle zameen ke liye istighfar karte hain (Surah Shura:5)

42. **Q:** Farishto par imaan lane ke kya maani hain?

A: Farishto ke wajood ka iqraar karna, aur ye aqeedah rakhna ke wo Allah Ta'ala ki noori makhloq hain jo ke Allah ke hukm ki tabedar hai, Allah Ta'ala ne un ki mukhtalif cheezo par zimmedariya laga rakhi hain, farman hai: {عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ* لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهُ يَعْمَلُونَ} (wo (Allah ke) muazziz bande hain, us ke aage bol nahi sakte, aur us par amal karne wale hain' (Surah Ambiya: 26-27)

43. **Q:** Kitabo par imaan lane ki kya daleel hai?

A: Uske dalaa'el ma se ALLAH Ta'ala ka farman hai:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ} (Ai imaan waloo: Allah aur us ke Rasool par iman lao , aur jo kitaab us ne apne Rasool par nazil farmayi , aur jo kitaabe us se pehle nazil ki) (Surah Nisa:136)

44. **Q:** Allah Ta'ala ki kitaabo par imaan lane ka kya matlab hai?

A: Sidq e dil se is baat ki tasdeeq karna ke tamaam aasmaani kitabe Allah Ta'ala ki taraf se nazil karda hain , jo Allah Ta'ala ne logo ki hidaayat ke liye nazil farmayi , jin me Allah Ta'ala ne haqiqi maano me kalaam farmaya, aur baaz ko apne haath se likha.

45. **Q:** Quraan e Kareem ke mutalliq ummat par kya huqooq hain?

A: Is ke mutalliq ummat par 5 huqooq hain: **(1)** Is par sidq e dil se iman lana ke ye Allah ki sachchi kitaab aur us ka kalaam hai **(2)** Is ki tilawat karna jaisa ke tilawat karne ka haq hai **(3)** Is ke maani maloom karna aur un par ghaur wa fikr karna . **(4)** Ise mazboti se thaamna aur is par amal paira hona , aur har tara ka faisla isi se lena **(5)** Ise dusro ko sikhana aur is ki dawat dena.

46. **Q:** Khalq e Quraan ke qaayileen ka kya hukm hai?

A: Quran Kareem haqeeqi taur par Allah ka kalaam hai, Allah ke bole huwe alfaaz hain, agarche wo haath se likha jaata hai, ankho se dekha jaata hai , zabaan se us ki tilawat ki jaati hai , kano se suna jaata hai , aur dil me ise mehfooz kiya jaata hai, lekin in sab ke bawajood Allah Ta'ala ka kalaam hai, ungliya , siyahi , qalam kagaz sab makhloq hain, lekin in sab me likhi jane wali cheez ghair makhloq hai, us ki daleel ye hai:

{وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ} (Aur agar mushrikeen me se koi panaah talab kare to use panaah do take wo Allah ka kalaam sun le) (Surah Tawbah:6) Lihaza jo

shakhs bhi Quraan Kareem ya us ke kisi hisse ko makhlooq kahe wo Kufr e Akbar ka murtakib hai , aur dayera islaam se kharij hai, kyu ke us ne Allah Ta'ala ki sift kalam ka inkaar kiya, aur Quraan ko jhutlaya.

47. Q: Kya Quraan ko kaafi samajhte huwe Hadees ko nazar andaaz kiya ja sakta hai ?

A: Quran ko kaafi samajhte huwe hadees ko nazar andaaz nahi kiya ja sakta , kyu ke dono ek dusre ke lazim wa malzoom hain, aur hadees Quraan ki sharah karne wali hai, irshad e Baari Ta'ala hai: { وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِنُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ } (Ye zikr (kitaab) hum ne aap ki taraf utara hai ke logo ki jaanib jo naazil farmaya gaya hai aap usay khol khol kar bayan farma de. (Surah Nahal:44) aur irshad e Nabawi(ﷺ) hai: (أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْقُرْآنَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ) (khabardar mujhe Quraan diya gaya hai aur us ke saath us jaisi aur cheez bhi (Hadees Mubarak) (Abu Dawood)

48. Q: Rasoolo par imaan laane ki kya daleel hai?

A: Kitab wa sunnat me is ke beshumar dala'el hain , jaisa ke irshad e Baari Ta'ala hai: { وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُولَئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أَجْرَهُمْ } (Surah Nisa:152) (Aur jo Allah aur us ke Rasoolo par imaan laaye aur un me kisi me farq nahi kiya (yani sub ko maana) to aise logo ko anqareeb un ki nekiyo ka sila ata farmayega).

49. Q: Rasoolo par Iman laane ka kya maana?

A: Sidqe Dil se is baat ka iqraar karna ke Allah Ta'ala ne har ummat me unhi me se ek Rasool bheja ta'ke unhe sirf ek Allah ki ibadat ki daawat de aur ghairullah ki ibaadat se inkaar kare, aur woh tamaam Ambiya sachche, nekoar, hidaayat yafta aur hidaayat ki raah dikhane wale the aur baghair kisi kami ziyadati ke unho ne Allah ka deen apni qaumo tak pohancha diya. Irhaad e Baari Ta'ala hai :

{ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ } (Aur hum ne har qaum ki taraf Rasool bheja ta'ke Allah ki ibaadat karo aur buto (idols) (ki pooja) se bach jao) (Surah Nahal:36)

50. Q: Rasoolo ki shariyato me kya farq hai?

A: Tamaam Ambiya ki Tauheed wa Akhlaq ki daawat ek hai, lekin fara'yi masaa'el me ikhtilafat hai, jaisa ke Irshad-e-Baari Ta'ala hai: { لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا } (Aur hum ne tum me se har ek ke liye ek dastoor aur tareeqa muqarrar kiya) (Surah Al Maeda:48), Sahih Bukhari me Rasool Allah (ﷺ) ne farmaya: (الْأَنْبِيَاءُ إِخْوَةٌ أُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى وَدِيْنُهُمْ وَاحِدٌ) (Hum Ambiya aapas me allati bhai hai, jin ki maaye alag alag aur sabhi ka deen ek hai). Shariyato me ikhtilaf isliye rakha gaya hai ta'ke unki azmaaesh ho. Jaisa ke sabiq aayat me hai:

{ لِيَبْلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ }

51. **Q:** Rasoolo me se Ulool Azm Ambiya kaun hai?

A: Paanch (5) Rasool Ulool Azm hai, jin ka bayan is ayat mein hai:

{وَأَذِ أٰحَدُنَا مِّنَ النَّبِيِّنَ مِيثَاقَهُمُ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ}

(Aur jab hum ne tamaam ambiyao se ahad liya aur (bil-khusoos) Aap (صلی اللہ علیہ وسلم) se, Nooh se, Ibrahim se, aur Moosa se, aur Esa Bin Maryam se. (Al Ahzaab:7)

52. **Q:** Muhammad (صلی اللہ علیہ وسلم) ki baaqi nabiyo se kya kya khusoosiyat hai?

A: Allah Ta'ala ne Aap (صلی اللہ علیہ وسلم) ko beshumaar khusoosiyatao se nawaza hai, jaisa ke Irshad-e-Bari Ta'ala hai: {وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا} (Hum ne Aap (صلی اللہ علیہ وسلم) ko tamaam logon ke liye khush khabri denewala aur daranewala bana kar bheja) (Saba:28). Aur Rasool Allah (صلی اللہ علیہ وسلم) ka farman hai: {أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ} (Mai roz-e-qayamat Adam ki aulaad ka sardar hu, aur isme koi fakhar ki baat nahi). Mazeed Aap (صلی اللہ علیہ وسلم) ki khusoosiyat is hadees me bayaan hai: (Mujh ko paanch (5) aisi cheezey di gayi jo mujh se pehle kisi ko nahi di gayi: (1) Ek maah ki musaafat (one month distance) ki doori par hi dushman par mera ro'ab taari ho jata hai, (2) Tamaam roy-e-zameen to mere liye namaaz aur tahaarat ki jagah bana diya gaya hai, lihaza meri ummat ke kisi shakhs ko bhi jahaa namaaz ka waqt hojaye wahi namaaz adaa karle. (3) Mere liye maal-e-ghanimat halaal kiya gaya hai. (4) Mujh ko shafa'at ka haq ataa kiya gaya. (5) Mujh se pehle har Nabi sirf apni qaum ke liye hota tha, jabke mujhe tamaam logon ke liye Nabi banaya gaya hai)

53. **Q:** Ambiya ke Mo'ajizaat kya hai?

A: Mo'ajizaat ka lafzi ma'ana: aajiz kardene wali cheezey, ya'ani jise karne se log aajiz ho jaye, aur Ambiya ke mo'ajizaat woh khilaf-e-aadat cheezey hai jo unki sachchai ki daleel ke taur par Allah Ta'ala ki taraf se diye jate hai, aur wo mukhalifeen ke liye challenge bhi hote hai, ke is tarah ki cheez karna unke liye na mumkin hoti hai. Phir ye mo'ajizaat ya to hissi hote hai jo aankho se dekhe aur kano se sune jasakay, jaisa ke chattan se untni ka nikalna, lathi ka saanp ban jaana waghaira, ya phir ma'anwi hote hai jinhe ilm wa ma'arifat se maloom kiya jata hai, jaisa ke hamare Nabi Muhammad (صلی اللہ علیہ وسلم) ko milne wala sab se bada mo'ajizaa (Quraan-e-Kareem) hai. Quraan ka ye mo'ajizaa zinda javed aur hamesha rahnewala bhi hai, jabke baaqi tamaam ambiya ke mo'ajizay apne apne zamaane ke saath khatm hogaye. Irshad hai: {لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ} (Is Quraan ke aage aur peeche kahi se bhi baatil phatak nahi sakta). Mazeed, Ajaz-e-Quraan par challenge karte

huwe farmaya: { فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ } (Agar ye (kafir) sachche hai toh aisa kalam lakar dikhaye),

{ قُلْ لَنْ أَجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا }

‘Kahdijiye ke agar tamaam insaan aur jinn mil kar is Quraan jaisa laana chahe to is jaisa nahi lasakte, go wo aapas me ek doosre ki madad bhi kare)

(Surah Bani Israel:88).

54. **Q:** Yaum-e-Aakhirat par imaan lane ki kiya daleel hai?

A: Yaum-e-Aakhirat par Iman ki be-shumaar daleele hai, jaisa ke Irshad-e-Bari Ta’ala hai:

{ إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا } (Yaqeenan Qayamat zaroor aane wali hai, jis me koi shak nahi.

(Surah Ghafir: 59)

55. **Q:** Yaum-e-Aakhirat par imaan ka kya matlab hai? Aur is me kya kya daakhil hai?

A: Sidq-e-Dil se is baat ki tasdeeq karna ke aakhir ek na ek din qayaamat aane wali hai, jab har cheez fanaa ho kar phir dobara zinda ki jayegi, aakhirat par imaan lane me jin cheezo par imaan lana zaroori hai woh: Qayaamat se pehle zaahir honewali nishaniya, maut aur uske baad qabr aur uski ne’amate ya azaab, soor phunka jana, qabro se makhluqaat ka nikal kar maidan-e-hashar me jama hona, qayaamat ki holnakiya, hisaab wo kitaab ke liye sahife phailaye jana aur nama-e-a’amal diya jana, pul siraat, hauz-e-kausar, shifa’at aur phir aakhir me jannat aur uski ne’amate aur jahannum aur uske azaab, ye tamaam cheeze imaan-bil aakhirat (aakhirat par Imaan) me shaamil hai.

56. **Q:** Kya kisi ko qayaamat ka ilm hai? Aur uski nishaniya kya hai?

A: Qayamat ka ilm sirf Allah Ta’ala ko hi hai: { إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ } (Yaqeenan Allah hi ko qayaamat ka ilm hai). (Surah Luqman:34). Qayaamat ki nishaniyo me se kuch ye hai:

{ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُبِينٍ } (Us din ka intezaar karo jab aasman zaahir dhuwa

layega). (Surah Dukhan:10), Nabi Kareem (ﷺ) ne muta’addid ahadees me qayaamat ki nishaniya bayaan farmayi hai, jis me: qatl wa gharat-gari aam hona, dajjal ka nikalna, Isa Alaihi Salaam ka nazil hona, yajuj majuj ka nikalna, aur phir aakhir me suraj ka maghrib se tulu hona waghaira hai.

57. **Q:** Maut aur uske baad Fitna-e-Qabar ki kya daleel hai?

A: Maut ke mutalliq Irshad-e-Bari Ta'ala hai: {كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ} (Har jaan ko maut ka maza chakhna hai). (Surah Al Imran:185), aur qabar ki ne'amate aur azaab ke bar-haq hone ke bare me farman hai:

{وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ أَخْرَجُوا أَنفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ}

(Aur kaash ke tum in zaalim logo ko us waqt dekho jab maut ki sakhtiyo me mubtila ho aur farishte (inki taraf) haath badhaye huwe kah rahe ho: nikalo apni jaane, aaj ke din tum ko zillat ke azaab ki saza di jayegi). (Surah Al Anaam:93), aur muta'adid ahadees me bhi iska bayan huwa hai, jaisa ke Aap (ﷺ) ne do qabro ke paas se guzarte huwe farmaya:

{إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ} (In dono (qabro walo) ko azaab diya jaraha hai).

58. **Q:** Qabro se uthhaye jaane ki kya daleel hai? Aur iska inkar karne wale ka kya hukm hai?

A: Quran wa Sunnat me iski kayi daleelay hai. Jaisa ke farman hai:

{وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ} (Aur yaqeenan Allah Ta'ala qabro walo ko dobara zinda farmayega) (Surah Al haj:7), aur Jo shakhs dobara zinda kiye jaane ka inkar karta hai wo kafir hai, kyu ke usne Allah Ta'ala ke Rasoolo aur Kitaabo ko jhutlaya hai. Allah Ta'ala ne aise logo ke kufir ka bayaan karte huwe farmaya hai:

{وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَدَا كُنَّا تَرَابًا وَابَاؤُنَا أَنِنَّا لَمُخْرَجُونَ} (Aur kuffar kahte hai kya jab hum aur hamare aaba wa ajdaad mitti ban chuke honge toh phir se uthhaye jayenge?').

59. **Q:** Soor (trumpet) kitni martaba phoonka jayenga?

A: Soor do (2) martaba phoonka jayenga, jaisa ke farman hai:

{وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ}

(Aur jab soor phoonka jayega to jo aasman wa zameen wale sabhi behosh hojaye, magar jise Allah chahey, phir doosri martaba soor phoonka jayenga to fauran sab khade ho kar dekh rahe honge) (Surah Zumar:68)

60. **Q:** Maidan-e-Mehshar aur isme logon ki kiya kaifiyat hogi?

A: Is Mauzu (Topic) par quran ki kai ayaat hai, jin mein logon ka qabron se nikal kar maidan-e-mehshar ki taraf jane ke andaz aur tamam logon ke burhana jism (nange jism), nange paon aur akelay akelay ane ka bayan aur phir maidan-e-mehshar mein inki halat ka bayan jahan apne bure aamaal ki sabab pasiney mein dobey aur zillat khuwari se jhukey honge.

61. **Q:** Allah Ta'ala ke samne pesh hone aur hisaab kitaab ki kya kaifiyat hogi?

A: Log Allah ke huzur pesh honge toh Allah Rabul izzat har ek se barahe raast (direct) hum kalam (baat) hoga, aur phir do tarah ke hisaab hoga: kuch wo log jin ko Allah Ta'ala

alahidgi (akelay mein) inka amaal naama dekheyga, leikin bazpars (sawal jawab) na karega aur farmayega: “Yeh tere wo gunah hai jin par mai ne duniya mein pardah dale rakha aur aaj in ko ma’af karta hon. Inhi ke mutaliq farman hai: {فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا}

(Is se asaan hisaab liya jayega).(Surah Inshiqaq:8). Aur jis se hisab wo kitab ki baazpurs hui wo azaab mein muqtela hogaya. Jaisa ke Nabi-e-kareem (ﷺ) ka farman hai:

{مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ عُذِّبَ}

62. **Q:** Roz-e-qayamat mizan (wazan) kaise aur kin cheezon ka hoga?

A: Irshae-e-Bari Ta’ala:

{وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا}

‘Aur hum Qayamat ke din insaf ke tarazu rakhenge, toh kisi ki zarrah bhar bhi haq talfi na hogi, aur agar koi rai ke daney barabar bhi amal hoga toh ise la hazir karenge’.(Surah Al Ambiya:47), aur jin cheezon ka wazan hoga woh: (1)Aamil (amal karnewala) jaisa ke farman hai: {فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا} (Qayamat ke roz Hum in ka koi wazan qayam na karenge).(Surah Al kahaf:105). (2)Amal ka wazan jaisa ke Sahihain (Bukhari wo Muslim) mein Rasool Allah (ﷺ) ka farman:

{كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ}

(Woh kalme jo zaban par halke, meezan mein bhari, Rahman (ALLAH) ke pasandeda hai: (3)Aamal Naamao ka wazan, jaisa ke Sahih hadees mein hai: Roz-e-qayamat ek shaqs hoga jiska neikiyon mein sirf لا إله إلا الله ka card hoga aur iske muqabley ninyanway (99) register buraiyon se bhare honge, meezan mein rakhne par لا إله إلا الله ke card ka tarazu bhari hojayega aur burayio ke ninyanway (99) register upar uthjayenge.

63. **Q:** Qisaas kiya hai aur iski kiya daleel hai?

A: Qisaas ka ma’ana bando ka ek doosre se hisaab hai. Nab-e-kareem (ﷺ) ka farman hai: (Jis par kisi bhai ka koi haq hai toh woh aaj hi iska hisaab chuka le, is din se pehle jab is ke paas koi dinar aur dirham na hoga, toh iski neikiyan le kar iske bhai di jayegi...)

64. **Q:** Hauz-e-Kausar (pool) ki kiya sifat (qualities) aur pinaywalon kaun hai?

A: Hauz-e-Kausar ke mutaliq bohat ziyadah ahadees hai. Nabi-e-kareem (ﷺ) is ki sifat bayan karte hue farmaya: (Mera Hauz ek mah (1 month) ki musafaat (Distance) ke barabar hai. Iska pani doodh se ziyadah safaid (white), mishk se ziyadah khushboodar hai, is par sitaron ki manind pyale (cups) hai. Jo shaqs isse ek baar pani piyega, kabhi piyasa na hoga).

Mazeed ye ke ahadees-e-mubarakah mein bayan hua hai ke isse pani pinaywale wohi log honge jo Sunnat-e-Nabwi ki ittepa (farmabardari) karne wale ho, Bida'ati logon ko isse dur kiya jayega.

65. **Q:** Jannat wo Jahannum par eman laney ka kiya ma'ana aur ismein kiya kuch dakhil hai?

A: Sidq-e-Dil (Sachche Dil se) is baat ki tasdeeq karna ke jannat aur jahannum dono is waqt maujud hai. Jaisa ke irshad hai: { قَبِيلٍ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ }

Aur Nabi-e-kareem (ﷺ) (maine jannat mein jhank kar dekha toh is mein ziyadah tar fuqra (faqeer log) ko paya, aur jahannum mein jhank kar dekha toh is mein ziyadah tar aurtao ko paya), aur woh kabhi khatam na hogi, jaisa ke jannat walo ke barey mein farman hai: وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (woh jannat mein hamesha rahenge) (At Tauba:100), Aur Jahannum walo ke barey mein farmaya: وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ. (woh kabhi waha (jahannum) se nikaley na jayenge) (Al Hijr: 48). Mazeed ye Jannat ki Ne'amaton aur Jahannum ke azaab par bhi eman rakhna.

66. **Q:** Mominao ka Akhiraat mein Allah Ta'ala ka Deedar karne ki kya daleel hai?

A: Quran wo sunnat mein iska muta'adad martaba bayan hua hai. Irshad-e-Bari Ta'ala hai: { لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ } (Neiki karnewalon ke liye jannat aur isse ziyadah hai) Sahih Muslim waghaira ki ahadees mein hai ke Nabi-e-kareem (ﷺ) ne ziyadah ka ma'ana Allah ka deedar kiya hai.

67. **Q:** Taqdeer kiya hai? Aur is par eman laney ki kiya daleel hai?

A: Taqdeer: Allah ka maqluqat aur inke a'amal ke barey mein sabeqa ilm hai, Quran wo sunnat mein is par eman ki kai daleelay hai. Jaisa ke farman hai: { وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا } (Aur Allah ka hukum muqaddar ho chukka hai) (Surah Al Ahzab:38). Aur Muttafiq Alaih (Bukhari wo Muslim) ki hadees mein hai: { وَتُؤْمِنُ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ } (Aur yeh ke tu achchi buri taqdeer par eman lao)

68. **Q:** Taqdeer par eman ke kitne darje hai? Aur in ki kiya daleelay hai?

A: Taqdeer par eman ke char (4) darje hai: ((1)pehla darja) Allah ka har taqdeer ka ilm hona, daleel: { وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا } (Aur yeh Allah apne ilm se har cheez ka ahata kiye hue hai) (At Talaq:12). ((2)Dusra darja) Allah Ta'ala ka is taqdeer ka lauh-e-mahfooz mein likhna, daleel: { وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ } (Aur hamne har cheez ko lauh-e-mahfooz mein likh rakha hai) (Yaseen:12) ((3)Teesra darja) Allah Ta'ala ki mashiat (marzi) aur

khudrat-e-kamila par eman lana, daleel: { وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ } (Surah Dhar:30). ((4) Chautha darja) Is baat pareman ke Allah Ta'ala har cheez ka khaliq hai), daleel: { وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ } (Aur Allah Ta'ala ne tumhe paida kiya aur jo tum karte ho (ya'ani tumhare a'amal paida kiye). (Surah Safaat:96).

69. **Q:** Taqdeer likhne ke kitne marahil (stages) hai?

A: Taqdeer paanch (5) marahil (stages) mein likhi jati hai: (1) pehli taqdeer aasman wo zameen ko paida karne se pachaas hazar (50 thousand) saal pehle likhi gayi jab Allah Ta'ala ne qalam ko paida kiya, isse Taqdeer-e-Azli kehte hai. (2) dusri taqdeer alam-e-arwah mein ehad wo paimaan lete hue likha gaya, jaisa ke irshad hai:

{ وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا } (Aur tere Rab ne Bani Adam (Adam ki aulad) se inki peethau se aulad nikali toh inse iqrar liya: "kiya mein tumhara Rab nahi hoon? Woh kehne lage kiyun nahi? Hum gawah hai) (Al Aaraf:172).

(3) Teesri Taqdeer jise is waqt likha gaya jab bachcha maa ke pait mein char mah (4 months) hamal hota hai, jaisa ke Sahihain ki hadees mein hai ke is waqt farishta is bachchey mein rooh dalta hai aur iski rozi, zindagi, amal aur is ka neikh ya bad hona likh ta hai. (4) Chauthi Taqdeer salaana (yearly) hai jise lailat-ul-qadr mein likha jata hai. Irshad-e-Bari Ta'ala hai: { فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ } (Is raat mein tamam eham kamao ke faislay kiye jate hai)(Ad Dhukhan:4). (5) Paanchwi Taqdeer yaumiya (daily) hai, jaisa ke irshad hai: { كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ } (woh Allah har Roz ek shaan (kaam) mein hai (Ar Rahman:29)

70. **Q:** Taqdeer ke barey mein hamare kiya mauqoof hona chahiye?

A: Tadqeer par eman rakhte hue amal karna zaroori hai, taqdeer par bharosa karne ki ijazat nahi, balke duniya wo akhiraat ki khair wo bhalai hasil karne ki koshish mein rehna chahiye, jaisa ke Rasool Allah (ﷺ) ne farmaya: (Aise amal ki koshish karte raho jis mein faida ho aur Allah se madad talab karo aur ajiz ban kar na baitho).

71. **Q:** Allah ke hukum ya erade ki kitni qismein hai?

A: Allah ke erade ki do (2) qismein hai: (1) Koni wa Qadri eradah jisse mashiat (marzi) bhi kaha jata hai. Jis ka ma'ane ye hai ke Allah Ta'ala ne apne sabeqa ilm se wo aamal muqaddar kiye hai jo maqhlukat se saader (maqhlouq khud amal karegi) hongee, chunache eradey ki is qism ke aitebar se zaroori nahi ke Allah Ta'ala ko is se mohabbat ya raza mandi ho, balke is mein aise aamal bhi hai jo Allah ki raza ke khilaf hai, jaisa ke kufr wo ma'asiyat (gunah) hai, leikin ye koni wo qadri eradah la muhala (kisi bhi haal mein) hokar rahta hai, jis tarah ke farman hai: (وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا) (Aur agar Allah Ta'ala kisi ko gumrah karna chahey toh tum iske liye Allah ki taraf (hidayat ka) ikhtiyar nahi rakhte)

(Surah Al Maida:41). (2) Eradah ke doosri qism deeni wa sharayi eradah hai. Jo Allah Ta'ala ki mohabbat wo raza mandi ke saath hai, is eradey mein wo tamam cheese shamil hai jin ka Allah Ta'ala bandaon se mutalaba karta hai, leikin is ka waqay hona bandaon par munahsir (depend) hai, kuch log Allah ke is hukum ko pura karte hai aur kuch doosre log nahi karte.

72. **Q:** Emaan ke kitne darje (stages) hai?

A: Rasool Allah (ﷺ) ka farman hai: (Emaan ke sattu (70) se ziyadah darje hai, in mein se A'ala tareen darja: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ka iqrar karna hai aur sab se adna (chota) darja: Raaste se takleefdah (takleef wali) cheez ko hata dena hai, aur haya (sharm karna) bhi eaman ka hissa hai).

73. **Q:** Ehsaan ki kya daleel hai? Aur ibaadat mein ehsaan ke kitne darje hai?

A: Irshad-e-Bari Ta'ala hai: {وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} (Aur ehsaan karo Allah Ta'ala ehsaan karne walo se mohabbat karta hai) (Surah Al baqra:195). Aur ibadat mein ehsaan ke do (2) darje hai, jaisa ke Rasool Allah (ﷺ) ka farman hai:

{أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ} (1) Aala darja ye hai ke Allah ki aise ibaadat karo jaise tum usey dekh rahe ho, jo muqam-e-mushahida hai, jis se dil noor-e-eman se munawar ho jata hai, ilm wo irfan se iski nigah-e-baseerat khul jati hai. (2) Doosra darja ye hai ke kam az kam ye ehsaas ho ke Allah mujhe dekh raha hai, jo muqam-e-muraqiba hai, jis se insaan ke dil mein Allah ka dar khauf paida hota hai aur woh apne a'amal Allah ke liye khali banana ki koshish karta hai.

74. **Q:** Emaan ki zid (ulat) kya hai? Aur us ki kitni qisme hai?

A: Jistarah Emaan me tasdeeq, ita'at wa farmabardari ke ma'ani hai, Kufr iske bar-aks: inkar, hat-dharmi, takabbur aur nafarmani jasi cheezo ka naam hai, kufr ki do qisme hai: (1) Kufr-e-Akbar: Jo aqeede ka kufr hai, jis se aadmi Emaan se mukaammal taur par kharij ho jata hai. (2) Kufr-e-Ashgar, Jise aamal ka kufr kaha jata hai, jis se umooman aadmi Emaan se kharij nahi hota, baaz auqaat amali kufr bhi kufr-e-akbar hota hai, jaise ghairullah ko pukarna, ya deen ka mazaq udana, kyio ke is zahiri amal ke pheeche gumrah-kun aqeeda hai, jis ki wajah se wo ghairullah ko pukarna jaayez samjhata hia, aur us ke dil me deen ki tauheen hai, jis ki wajah se wo is ka mazaq udata hai.

75. **Q:** Kufre Aitaqadi ki kitni qisme hai?

A: Kufr-e-Aitaqadi jis se aadmi Islaam se kharij ho jata hai, iski chaar (4) qisme hai: (1) Kufre Inkar wa Takzeeb; Ye kufr kabhi to dil se inakar ki surat me hota hai, yani haq ko tasleem na karna, aur ziyada tar zabaan aur aaza se hota hai, jis ka maani haq ho chhupana aur usay qabool karne se inkaar karna, jaise ke yahood ka kufr tha,

{ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ }

(Un ki ek jamaat haq ko pehchan kar phir chhupati hai) (Surah Al Baqarah : 146), isi kufr me halaal ko haraam aur haraam ho halaal karna bhi hai. (2) Kufre Takabbur wa Enaad (Hat-Dharmi), Jaisa ke shaitaan ka kufr tha: { إِلَّا إِلَيْسَ أَبِي وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ } (Surah Al-Baqarah : 34). (3) Kufre Nifaq. Na to dil se tasdeeq ho na hi dil se amal ho, bal-ke sirf logo ko dikhane ke liye zaahiri ita'at ho, jaisa ke Abdulla bin abi Salool ka kufr tha, { وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ } (Aur baaz log kahte hai hum Allah par aur aakhirat par Emaan laye hai, hala-'n'-ke wo Emaan wale nahi hai) (Surah Al-Baqarah : 8) (4) Kufre Shak, Yani haq ke baare me shak wa taraddud ka shikaar hona, ya haq par amal paira hone me shak wa taraddud ka shikaar hona, { وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً } (Surah Al-Kahaf : 36).

76. **Q:** Kufre Asghar kya hai jis se aadmi deen se kharij nahi hota?

A: Ye har wo gunah hai jis ko Quraan wa Sunnat me kufr ka naam diya gaya hai, jaisa ke Nabi Kareem (ﷺ) ka farman hai: (سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ) (Musalman ko gaali dena fisq(gunah) aur us se ladna kufr hai), jab ke Quraan e Kareem me aapas me ladne walo ke baare me farmaya hai: { إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْحِبُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ } (Momin aapas me bhai bhai hai to apne dono bhaiyo ke darmiyan sulah karwao) (Al-Hujurat : 10), Yani aapas me ladne walo ko momin ka naam diya, jis se maaloom huwa ke hadees me lafz (kufr) se murad kufre asghar hai, lekin ye tab hai jab is tarah ka gunah karne wala ise halal na samjhe, agar wo is gunah ko halal samajhta hai to kaafir ho jayega, agarcha wo is gunah ka irtikab na bhi karta ho.

77. **Q:** Zulm, Fisq aur Nifaq ki kitni qisme hai?

A: In me se har ek ki do qisme hai: Yani kabhi zulm se murad kufr hota hai: Jaisa ke farman hai: { إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ } (Yaqaenan shirk Zulme Azeem hai) (Surah Luqman : 13), aur kabhi zum se murad kufre asghar (gunah) hota hai, Jaisa ke talaq-shuda bewiyo ko ghar se nikalne ko zulm ka naam diya gaya hai, Isi tarah fisq ka lafz bhi baaz jagho par kufr ke liye istemaal huwa hai, Jaisa ke irshaad hai: { إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ } (Yaqaenan munafiq hi fasiq (yani kafir) hai) (Surah At-Tawba : 67), aur baaz jagho par fisq se murad gunahe kabeera hai, Jaisa ke irshaad hai: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنِيءٍ فَتَبَيَّنُوا } (Ae Emaan walo: agar tumhare pass koi jhoota aadmi khabar lekar aaye to uski tahqeeq karlo) (Al-Hujurat:6), isi tarah nifaq bhi kabhi aitaqadi hota hai jis se aadmi kufr ka murtakib hota hai, aise hi munafiqo ka zikr karte huwe bayan farmaya:

{ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ } Beshak, munafiq Allah ko dhoka dete hai aur Allah Ta'ala unhe dhoka deta hai) (An-Nisa : 142) aur kabhi amali nifaq hota hai jis se aadmi kafir nahi hota, Jaisa ke Aap (ﷺ) ka farmany hai: (Munafiq ki teen nishaniya hai: Jab baat

karta hai to jhoot bolta hai, aur jab waada karta hai to waada khilafi karta hai, aur jab usay amaanat di jaye to usme khayanat karta hai).

78. **Q:** Gunaho ki kitni aqsaam hai?

A: Gunah do qism ke hai:

(1) Kabeera Gunah (Al-Kabayer), aur in kabeera gunaho ki koi taadad muqarrar nahi, bal-ke har wo gunah kabeera hai jis ke karne par laanat, ghazab ya dunya wa akhiraat ki koi sazaa sunayi gayi ho, ya uske karne walo se bari hone ka zikr aaya ho, kabeera gunah se maafi ke liye tawba karna zaroori hai, warna shirk aur kufr ke elawa baaqi gunaho ka ma'amlah Allah par hoga chahe to apne fazal se maaf karde, aur chahe to apne adal ke taqazo se usko azaab de.

(2) Sagheera Gunah (Saghayer) Ye har wo nafarmani hai jis per koi wa'eed ya sazaa waghaira nahi, aur ye sagheera gunah Allah Ta'ala Pancho Namaazo, Juma se Juma, Ramzan se Ramzan aur isi tarah ke nek aamaal se maaf karta rahta hai, Jaisa ke farman hai: {إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ} (Beshak nekiya gunaho ko door kar deti hai) (Hood : 114)

79. **Q:** Tawba kya hai, aur Tawbatun-nusuh (Sachchi Tawba) ki kya sharte hai?

A: Tawba ki maani Allah Ta'ala ki taraf ruju'a karna aur apne gunaho ki maafi talab karna hai, Irshaade Baari Ta'ala hai: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا}

(Ae momino: Allah se sachchi tawba karo, ummid wo tumhare gunah maaf karde) (Surah At-Tahreem : 8), Tawbatun-Nusuh (Sachchi Tawba) ki paanch sharte hai: (1) Tawba Allah ke liye khaalis ho (2) Kiye huwe gunah par nidamat/sharmindagi ka ahsaas ho (3) Gunah ko chhoda jaye aur aayinda se usay na karne ka azm ho. (4) Agar is me kisi bande ka haq hai to usay adaa kiya jaye ya us se maafi talab ki jaye (5) Tawba apne waqte muqarrara par ho, jo har insaan ke lihaz se jaan-kuni (Yani farishte nazar aane aur jaan nikalne) se pehle hai, Jaisa ke irshaade Baari Ta'ala hai:

{وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ} (Aur aise logo ki tawba qabool nahi hoti jo gunah karte rahte hai, yaha tak ke jab kisi ki maut aati to kahta hai ke mai ab tawba karta hu) (Surah An-Nisa : 18), Mazeed irshaade Nabawi hai:

(Allah bande ki tawba qabool karta hai jab tak jaan-kuni ki haalat paida nahi hoti), aur puri dunya ke lihaz se tawba ka darwaza us waqt band hoga jab suraj magrib se tulu'a hoga. Rasool Kareem (ﷺ) ka irshade girami hai: (Beshak Allah Ta'ala ne tawba ke liye magrib ki taraf aisa darwaza khol rakha hai jis ki chaudayi sattu (70) saal ki musafat ke barabar hai, ye darwaza suraj ke magrib se tulu'a hone tak band na hoga).

80. **Q:** Aise mauhid musalman ka kya hukm hai jo kabeera gunah se baghair tawba kiye mar gaya?

A: Ahle sunna ka aqeeda hai ke mauhid musalman kabeera gunah karne se kaafir nahi hota, bal-ke wo apne Emaan ke sabab momin aur kabeera gunah ki wajah se fasiq hai, aur aakhirat me aise logo ke teen darje hai: (1) Pehle darje me wo log jinki nekiya ziyada aur

gunah kam honge, ye log jannat me dakhil honge aur unhe aag kabhi na chuyegi. (2) Dusre darje ke wo log jin ki nekiya aur buraiya barabar honggi, ye As'haab-e-Aaraf hai jinhe jannat aur jahnnam ke darmiyan thhahraya jayega aur phir unhe Jannat me dakhil kiya jayega. (3) Teesre darje ke wo log honge jin ki nekiya kam aur buraiya ziyada ho jayengi, aise logo ko Allah Ta'ala chahe to apne fazal wa karam se, ya Nabiyo aur Rasoolo ki shafa'at se maaf karde aur jahannam me dakhil na kare, aur agar chahe to apne adal ke saath unhe jahnnam me dakhil karde, jahaa unko apne bura aamal ke mutabiq azaab hoga, baaz ko jahannam unke takhno tak jalaayegi, baaz ko nisf pindli tak, baaz ko ghutno tak, baaz wo bhi honge jinhe sajde ke nishan ke elawa poore jism ko jalaayegi, azaab ki muddat aur shiddat aamal me mutabiq hogi, phir Allah Ta'ala unhe Ambiya, Auliya aur Farishto ki shafa'at se nikalta rahega, hatta-ke jin ke dil me zarra barabar bhi Emaan hoga unhe bhi jahannam se nikaal kar Nehre-Hayat me dala jayega jahaa unke jism dobara uge'n'ge, aur phir unhe jannat me dakhil kar diya jayega.

81. **Q:** Wo Siraate Mustaqeem kya hai jis par Allah Ta'ala ne chalne ka hukm diya hai?

A: Siraate Mustaqeem se muraad wo Deene Islaam hai, jise Allah Ta'ala ne har Nabi wa Rasool ko dekar bheja, aur us ke saath kitaabe naazil farmayee, aur iske elawa koi dusra deen Allah Ta'ala ke yaha qabile qabool nahi, Irshaade Baari Ta'ala hai:

{وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ} (Aur ye mera seedha raasta hai, tum isi par chalo, aur dusri raaho par na chalo warna Allah ki raah se door ho jawoge (Surah Al-Ana'am : 153) Rasool Allah(ﷺ) ne is aayat ki tafseer bayaan karte huwe ek seedha khat kheen'cha aur farmaya: (Ye Allah ka seedha raasta hai) aur phir uske daaye baaye kayi khatoot kheen'che aur farmaya : (Ye dusri raah hai jin me se har ek par ek shaitaan hai jo apni taraf bulata hai).

82. **Q:** Siraate Mustaqeem (Seedhe Raaste) ki pehchan kaise ho sakti hai?

A: Surah Fatiha me siraate mustaqeem ka bayan karte huwe Allah Ta'ala ne farmaya:

{صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ} (un logo ka raasta jin par tune apna ina'am (fazal) kiya, na-ke un logo raasta jin par tera ghazab huwa aur jo gumrah huwe) aur dusri aayat me ye bhi wazeh kar diya ke Allah Ta'ala ka ina'am (fazal) kin log par huwa: {وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ} (Aur jo log Allah aur Rasool (ﷺ) ki ita'at karte hai wo roze qayamat un logo ki rifaqat me honge jin par Allah Ta'ala ne ina'am kiya: jo Ambiya, Siddiq, Shuhadaa aur Saliheen hai).

83. **Q:** Bid'at kya hai? Aur iska anjaam kya hai?

A: Deen me neki ebaadat aur sawaab ki niyyat se nayi cheeze paida karna aur Kitaab-wa-Sunnat ke khilaaf khud-saakhta shariat banana Bid'at hai, kyu ke shariat ke ahkaam Allah Ta'ala ki taraf se hai, jin me kisi ko bhi kami ziyaadati ki ijaazat nahi, Irshaade Baari Ta'ala

hai: { أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنَ بِهِ اللَّهُ } (Kya in logo ne Allah ke saath aise shareek bana diye jo Allah ke deen me aisi cheeze ijaad karte hai jin ki Allah ne ijaazat nahi di), aakhiri jumle par ghaur kare (Jin ki Allah ne ijaazat nahi di) to ma'aloom hoga ke ebaadat ka hukm aur iska tareeqa sirf Allah Ta'ala ki taraf se aur uski ijaazat se hai, Nabi Kareem (ﷺ) ne bid'at ka anjaam bayaan karte huwe farmaya: { مَنْ أَحَدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ } (Jisne hamaare deen me koi nayi baat nikali jo isme nahi to wo na qabile qabool hai).

84. **Q:** Kya deen me bid'at-e-hasna bhi hai? Aur bid'at ka anjaam kya hai?

A: Deen me koi bid'at-e'hasna nahi, bal-ke Nabi Kareem (ﷺ) ne har bid'at ko gumrahi qaraar diya hai, jis ka thhikana jahannam hai, irshaade girami hai:

(وَأَيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ) (Aur (deen me) naye kaamo se bacho, kyu ke (deen me) har nayi baat bid'at hai, aur har bid'at gumrahi hai, aur har gumrahi ka thhikana jahannam hai). Ek aur hadees me bid'at ki kasrat aur inka thhikana bayan karte huwe farmaya:

(وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِلَّةً وَاحِدَةً، قَالُوا: وَمَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟)

Meri ummat tihattar(73) firqo me taqseem ho jayegi, in me se siwaye ek jama'at baaqi ke tamaam firqe jahannam me jaaye'n'ge, Sahaba Karaam ne poocha ke wo najaat paane wale jannati log kaun hai? Aap (ﷺ) ne farmaya: (مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي)

(Jo mere aur mere sahaba ke tareeqe par chalne wale honge) (Sahi Tirmizi).

85. **Q:** Bid'ati logo se roze Qayamat Nabi Kareem (ﷺ) ka kya rawayya hoga?

A: Roze Qayamat Nabi Kareem (ﷺ) bid'ati logo ko dhutkaar kar apne se door kar denge, Abi Saeed Khudri (رضي الله عنه) se riwayat hai ke Nabi Kareem (ﷺ) ne farmaya:

أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ مِنْ مَرَّعِي شَرِبَ، وَمَنْ شَرِبَ لَا يَظْمَأُ أَبَدًا. لِيَرْدَنَّ عَلَيَّ أَقْوَامٌ أَعْرَفْتُهُمْ وَيَعْرِفُونِي ثُمَّ يَحَالُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَأَقُولُ إِنَّهُمْ مِنْ أُمَّتِي، فَيَقَالُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ. فَأَقُولُ: سَحَقًا لِمَنْ غَيْرِ بَعْدِي

(Mai tum se pehle hauz par pohanchne wala hu, mere paas jo bhi aayega wo us se peeyega, aur jo bhi us se pee-lega usay kabhi bhi pyaas na lagegi, meri taraf kuch jaane pehchane log aayenge jinhe mere paas aane se rok diya jaayega, mai kahoonga: ye to meri ummat ke log hai, to kaha jaayega: Aap nahi jaante inho ne Aap ke baad kya gul khilaaye, mai kahoonga door lejaao jinho ne mere baad deen ko badal daala tha).

86. **Q:** Bid'at ki kitni qisme hai?

A: Bid'at ki do qisme hai: Bid'at-e-mukaffira (بِدْعَتِ مُكْفِرَةٍ) (Kufr me daalne wali bid'at), Bid'at-e-mufassiqah (بِدْعَتِ مُفْسِقَةٍ) (Fisq (gunah) me daalne wali bid'at), kufr me daalne wali bid'at umooman wo bid'at hai jin ka ta'alluq Aqeeda-e-Tauhid se ho, jaisa ke Allah Ta'ala ke asmaa wa sifaat ka inkaar karna, ya Allah ki ebaadat me ghairullah ko shareek karna, isi tarah kisi muttafiq alaih sharayee hukm ka inkaar karna, Jab ke Bid'at-e-

mufasssiqa wo bid'aat hai jin ka ta'alluq umooman masaa'el aur fazaa'el se hota hai, maslan ebaadat ke taur par aisi cheeze ijaad kar dena jiska Quraan wa Sunnat me saboot naho, jaisa ke Eid Miladun Nabi, Shabe baraat, Shabe Meraj waghaira hai. Isi tarah wo cheeze bhi bid'aat hai jin ka asal to saabit ho lekin usay karne ka koi khaas tareeqa, ta'adad, ya jagaah muqarrar kar di jaye jo Quraan wa Sunnat se saabit na ho.

87. **Q:** Sahaba Karam aur Ahle Bait se mutalliq hum par kya wajib hai?

A: Quraan wa Sunnat me ja-ba-ja Sahaba Karam ke fazaa'el, Sadaqaat wa Amaanat, Muqaam wa Martaba aur Bakhshish aur Maghfirat ka bayaan huwa hai, lihaza unke mutalliq hum par ye aqeeda rakhna farz hai ke wo ummat ke afzal tareen log the, Unhone Allah ke deen ki khaatir har tarah ki jaan wa maal ki qurbaniya pesh ki, aur ye bhi wajib hai ke hum un se muhabbat wa izzat wa tauqeer kare, dil unke baare me paak saaf ho, aur zabaan par unke mutalliq koi nukta-cheeni na ho, unke fazaa'el bayan kiye jaaye, aur unse hone wali laghziho ko nazar-andaaz kiya jaaye, Surah Hashr me Allah Ta'ala ne Muhaajireen, Ansaar aur unke baad aane wale momino ka aapas me ta'alluq bayaan karte huwe farmaya:

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ . وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْنًا فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ . وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا

((Fay ka maal) in muflis muhaajireen ke liye jinhe unke gharo aur malo se nikala gaya, wo Allah ke fazal aur us ki raza ke mutlaashi hai aur Allah (ke deen) aur us ke Rasool ki madad karte hai, yahi sachche log hai, aur phir in (ansaar) ke liye jinhe ne pehle se hi madeena me imaan ke saath jaga bana li, wo apni taraf hijrat karne walo se muhabbat karte hai aur muhaajireen ko jo kuch de diya jaye isse apne dilo me tangi nahi rakhte, bal-ke khud apne upar unko tarjeeh dete hai, go khud unhe kitni hi sakht haajat ho, baat ye hai ke jo bhi apne nafs ke bukhl se bacha liya gaya wahi kamyab hai. Aur jo log in ke baad aaye wokahte hai: Ai hamare Rab hame bakhsh de aur hamare un bhaiyo ko bhi jo hum se pehle imaan la-chuke, aur imaan walo ke baare me hamare dil me keena bughz na daal) (Al-Hashr : 8-10), in aayaat-e-mubarakah se ma'aloom huwa ke sahaba ke baad qayamat tak aane wale momin sahaba ke liye dua karte hai aur unke liye khair wa bhalayee ke jazbaat se sarshaar hai, aur jo aisa na kare, bal-ke sahaba ko la'an ta'an kare uska islaam se koi ta'alluq nahi.

88. **Q:** Sahaba Karam me se ajmaali aur tafseeli taur par afzal kon hai?

A: Afzal tareen sahaba muhajireen aur ansaar me se wo log hai jo sab se pehle imaan laye, phir Ahle-Badar, Ahle-Uhad, Alhe-Bai'ate-Rizwan, phir jo unke baad imaan laye, Jab ke tafseeli taur par sab se afzal: Abu Bakar, phir Umar, phir Usman, phir Ali, aur phir baaqi

ashra mubashshira hai: (5) Talha Bin Ubaidullah (6) Zuber Bin Al-Awam (7) Sa'ad Bin Abi Waqqas (8) Abdur Rahman Bin Auf (9) Abu Ubaida Bin Al-Jarrah (10) Saeed Bin Zaid. Sayyedina Abdullah Bin Umar farmate hai: (Hum Uhde-Risaalat me Abu Bakar ke baraabar kisi ko nahi samajhte the, phir Umar, phir Usman..), Mazeed Aap (ﷺ) ka farman hai: (Hassan wa Hussain jannati nawjawano ke saradar hai), aur (Fatima jannati aurato ki sardar hai).

89. **Q:** Chaaro Khulfa-e-Rashideen ki khilafat ki kya daleel hai?

A: Rasool Allah (ﷺ) ka farmaan hai: (Nabuwat ke manhaj par khilafat tees (30) saal rahegi) (As-Silsilah As-Sahihah) Aur tarikhi taur par bhi saabit hai ke chaaro khuafa-e-rashideen ki khilafat isi muddat me thi: Abu Bakar رضي الله عنه ki khilafat: 2 Saal 3 Mahine, Umar Farooq رضي الله عنه ki Khilafat: 10 Saal 6 Mahine, Usman رضي الله عنه ki Khilafat: 12 Saal, Ali رضي الله عنه ki khilafat: 4 Saal 9 Mahine, aur 30 Saal ki takmeel Hasan Bin Ali رضي الله عنه ki 6 Mahinee ki khilafat se huwi. Isi tarah Samura Bin Jundab رضي الله عنه ka khwab bhi chaaro khulfa ki khilafat aur unki tarateeb ki wazeh daleel hai, jisme unhone Nabi Kareem (ﷺ) ke bataya (Maine khwab me dekha ke asman se ek dol latkaya gaya, sab se pahle Abu Bakar رضي الله عنه ne uski rassi pakdi aur thodasa paani piya, phir Umar رضي الله عنه aaye aur unhone usse itna piya ke sair hogaye, phir Usman رضي الله عنه aaye aur khoob sair hokar piya, phir Ali رضي الله عنه aaye aur unhone rassi se pakda to wo khul gaya aur usme se unpar thoda paani pada).

90. **Q:** Abu Bakar Siddiq رضي الله عنه ki khilafat me awwaliyat ki kya daleel hai?

A: Khusoosan Abu Bakar رضي الله عنه ki khilafat me awwaliya ki bahot si daleele hai, jin me unka Nabi Kareem (ﷺ) ki jagah imaamat karwana, Aapka khaleel hona, aur jab ek aurat ne kaha ke agar Aapko na pawu, to Nabi Kareem (ﷺ) ne usay Abu Bakar رضي الله عنه ki taraf ruju karne ka hukm diya.

91. **Q:** Ulil amr kaun hain? Aur un ke bare me hum per kya wajib hai?

A: Ulil amr se muraad ulama aur musalman hukmaran hain , aur khususan hukmarano ke muata'liq quran wa sunnat me jo talimaat di gayi hain : wo (1) Un ki bai'at karna (2) Jis cheez me Allah ki nafarmani na ho us me un ki ita'at wa farmabardari karna , (3) Un ke saath khair khwahi se paish ana (4) Kisi galti par narmi se unhe nasihat karna (5) Un ke saath mil kar jihad karna (6) Unhe zakat wa khiraaj ada karna (7) Un ki taraf se kisi zulm ziyadati ko bardasht karte huwe sabr se kaam lena (8) Un ki bai'at na todna (9) Jab tak khula kufr zaahir na ho un ke khilaaf hathiyaar na uthhana (10) Un ki madad wa nusrat karna , (11) Un se kisi tarah ki dhoka baazi na karna (12) Aur un ki khair wa salah ke liye duaa-go rahna, isi zaman me irhade Baari ta'la hai :

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ}

(Ai ahle iman : Allah ki ita'at karo , aur Rasool ki ita'at karo, aur un ki jo tum me se ulil amr hain) (Surah An-Nisa:59)

92. **Q:** Amr-bil-maarroof aur nahi-anil-munkar kis par waajib hai, aur is ke kya maraatib hain ?

A: Amr-bil-maarroof aur nahi-anil-munkar waise to har musalmaan par waajib hai , lekin agar ye fareeza baaz musalman ke karne se ada ho jaaye (yani neki phailti rahe, burayi khatam ho jaye) to baaqi musulmano se is ki zimmedari khatm ho jati hai , Aur agar koi bhi fareeza ada na kare to sabhi gunah-gar aur Allah ke azaab ke mustahiq hongee, is lihaz se ye farze-kifaya me se hai :

{وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ}

(Aur tum ko aisi jamat hona chahiye jo logo ko khair ki taraf dawat de , aur neki ka hukm de aur burayi se manaa kare , aur yahi wo log hai jo najaat paane wale hai) (Surah Aale Imran: 104) is ke maraatib bayan karte hue Rasool Allah ﷺ ne farmaya :

{مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ}

(Tum me se jo shakhs burayi dekhe to taaqat ke mutabiq usay badal de , agar us me taqat na ho to zaban se badl de , aur agar zaban se bhi badalne ki taaqat na ho to dil se nafrat kare , agarcha ye iman ka sab se kamzor darja hai) (Sahi Muslim)

93. **Q:** Auliya Allah kaun hai?

A: Auliya Allah wo log hai jo Allah ke dost hain , un ki sift bayaan karte huwe irshad hai:

{أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ . الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ}

(Khabardar: yaqeenan Allah ke wali wo log hain jinhe kuch khauf na ho ga, na wo gham khayenge, ye wahi log hain jo Allah par imaan laye aur parhezgar bane) mazkoora aayat me auliya Allah ki in sifaat se maloom huwa ke wo tauheed parast, sahih aur sachcha aqeeda rakhne wale hai , aur taqwa wa parhezgari ikhtiyar karne wale hain, yani wo aqeedah wa amal me kitaab wa sunnat ki ittibaa karne wale hai, Imam Shaafi (RH) farmate hai: (agar tum kisi admi ko pani par chalte ya hawa ma udte dekho to us ki tasdeeq na karo. Aur na hi us se dhoka khao . Jub tak tumhe ye maloom na ho ke wo Rasool Allah ﷺ ki pairawi kaha tak kar raha hai)

94. **Q:** Auliya ki karamat ki kya haqiqat hai?

A: Allah Ta'ala ke sachche auliya ki karamate barhaq hain , Allah Ta'ala un ki izzat afzaayi aur rasool ALLAH ﷺ ki sadaqat sabit karne ke liye un ke haath par kisi khilafe aadat cheez ka zahoor farma deta hai , jise karamat ka naam diya jata hai, jaisa ke as'hab kahaf aur as'hab ghaar ka waqiya , aur isi taraha ke hazaro waqiyat jin ka silsila uhde nabuwat ya sahaba wa taabayeen ke daur se lekar aaj tak jaari hai aur qayamat tak jaari rahega , lekin ye karamaat mahaz Allah ki taraf se hoti hai, un me se kisi ka koi amal dakhil nahi hota , ke jab chahe aur jaise chahe koi karamat dikha de, aur phir ye bhi jis ke haatho karamat

zaahir ho wo Quran wa Sunnat ki ittiba karne wala muttaqi shakhs ho, agar us ke bar-khilaaf kisi mushrik be-deen ke haatho zahir ho to jaadu aur shobda- baazi ka shaitani amal hai

95. **Q:** Taayifa Naajiya Mansoorah kya hai, aur un ki kya sift hai?

A: Rasool Allah ﷺ ne farmaya ke meri ummat ke Tihattar (73) firqe honge jo sabhi jahannam me jayenge siwaye ek giroh ke jo najaat paane wala hai , aur wo aise log hai jo is tareeqe par honge jis par mai aur mere sahaba karam hain , isi jamat ke mutalliq Aap ka farman hai:

(لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ)

(Meri ummat ma ek giroh hamesha haq par qaayim rahega , un ke dushman un ka kuch bigad na sakege , yaha tak-ke Allah ka hukm (Qayamat) aajaye.), is hadees me bahot badi bashaarate bayaan huwi ha : **(1)** Allah ka deen qayamat tak baqi rahega. **(2)** Is deene-haq par chalne wali ek jamat bhi qayamat tak jari rahegi. **(3)** Dushmano ki saazishe na to Allah ke deen ko mita sakegi , aur na hi haq parast logo ko us se pher sakegi. **(4)** Deene-haq aur is par chalne walo ka hi ghalba rahega.

96. **Q:** Deen ke 3 bunyadi usool kya hai?

A: Ye wo usool hai jin ka qabr me sawaal hoga Allah, Rasool aur Deene-Islaam. Qabr me dafan hone ke baad marne wale ke paas farishte aate hai aur us se sawaal kerte hai:

(مَنْ رَبُّكَ؟ مَا دِينُكَ؟ مَنْ نَبِيُّكَ؟) (Abu Dawood : Sahi)

97. **Q:** Deene-Islaam ke mu'tadil aur miyana-ro hone ka kya ma'ni hai?

A: Deen ke mu'tadil aur miyana-ro hone ka ye ma'na hai ke bagair ifraat wa tafreet aur bagair tashaddud aur laparwahi ke is ki talimat par amal paira hona. Ibn Uthaimin farmate hai : ifrat wa tafreet se bachne ka naam ae'tidal hai. Irshade-Baari Ta'la hai :

{ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا } (Surah Al-Baqarah:143) (Hum ne isi tarah tumhe aadil (darmiyani)

ummat banaya) Aur Irshade-Nabawi hai :

(إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ ، فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا)

(Muttafiqun Alaih) Beshak deen aasaan hai jo is me sakhti karega ye us par gaalib aayega, chunacha miyana-rawi se sahi amal karo, aur qabooliyat ki ummeed rakho.

98. **Q:** Kisi musalman ki takfeer ka kya hukm hai?

A: Ibn Taimiyah Rahamatullah farmate hain: Kisi musalman ko kafir qaraar dena jayez nahi, agarche kisi galti me mubtila ho, yaha tak ke us par hujjat qayem karte huwe us ke liye daleele wazeh ki jaye , Mulla Ali Qari kahte hai: Agar kisi ke kufr ki 99 daleele aur is ke

muqable ek daleel us ke musalman hone ki ho to us daleel ki bunyad upar usay kafir qaraar diya jaye: Irshade-Nabwi hai:

(لَا يَرْمِي رَجُلٌ رَجُلًا بِالْفُسُوقِ وَلَا يَرْمِيهِ بِالْكَفْرِ إِلَّا أَرْتَدَّتْ عَلَيْهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبَهُ كَذَلِكَ)

(Jab bhi koi kisi shakhs ko fasiq ya kafir kahta hai to agar jise kaha gaya wo kafir nahi to yahi kufr kahne wale ki taraf lot ata hai) (SahiBukhari) Mazeed Irshade-Nabawi hai:

(لَعْنُ الْمُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ، وَمَنْ رَمَى مُؤْمِنًا بِالْكَفْرِ فَهُوَ كَقَتْلِهِ) (Momin par lanat dalna usay qatal karne ke manind hai, isi taraha jo kisi musalman ko kafir kahta hai ye bhi usay qatal karne ke mutaradif hai) Mazeed farman hai : (إذا قال الرجل لأخيه : يا كافر ، فقد باء بها أحدهما) (Jab koi apne bhai ko kafir kahta hai to un dono me se ek kafir ho jata hai) (Al-Bukhari).

99. Q: Khawarij kaun hain ? Aur un ke kya gumrah-kun aqaa'id hain ?

A: Wo kabeera gunah karne ko kufr qaraar dete huwe aisa gunah karne wale ko kafir qaraar dete hai, aur akhirat me us ko jahannami qaraar dete hai: Irshade-Nabwi hai:

(يَخْرُجُ مِنْهُ قَوْمٌ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ، لَا يُجَاوِزُونَ أَقِيمَهُمْ، يَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلَامِ مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَةِ) (Is shakhs se aise log paida honge jo Quraan ki tilawat karenge lekin un ke gale se niche na utrega , Islam se aise niklenge jaise teer kamaan se nikalta hai) (Al-Bukhari). Un ki nishaniya bayaan karte huwe Aap ﷺ ne mazeed farmaya:

(يقتلون أهل الإسلام، ويدعون أهل الأوثان) (Muttafiqun Alaih) (Wo kafiro ko chhod kar musalmano ko qatl karenge)

100.Q: Fitno se bachne ka sahi raasta kya hai?

A: Us ka sahi raasta kitab wa sunnat ki talimat hasil karna aur un par amal paira hona , jaisa ke Rasool ﷺ ne wasiyat karte huwe farmaya :

إِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ بَعْدِي فَسَبْرِي اخْتِلَافًا كَثِيرًا فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الْمُهَدِّدِينَ الرَّاشِدِينَ تَمَسَّكُوا بِهَا وَعَصُوا عَمَّا بَالِغِهَا بِالنَّوَاجِدِ (Tirmizi) Jo tum me se mere baad zinda rahega wo bahot bade ikhtilafat dekhega, to un haalaat me tumhe meri sunnat aur mere khulafa-e-Rashideen ki sunnat ko mazbooti se thaamna hoga aur us par apne daant gaad dene honge.